Рішення
разової спеціалізованої вченої ради ID 10871
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Нижник Григорій Петрович, 1984 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2006 році Національну юридичну академію України імені Ярослава Мудрого за спеціальністю 081 Право, працює суддею Олевського районного суду Житомирської області, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Острозька академія», Міністерства освіти і науки України, місто Острог від «29» серпня 2025 року № 87 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради - Колоса Михайла Івановича, доктора юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінально-правових дисциплін імені Василя Попелюшка Національного університету «Острозька академія».

Рецензентів - Стрельбіцької Лесі Ярославівни, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри державно-правових дисциплін Національного університету «Острозька академія»;
Шминдрук Ольги Федорівни кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільно-правових дисциплін Національного університету «Острозька академія».

Офіційних опонентів - Басистої Ірини Володимирівни, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти «Університету Короля Данила»;
Циганюк Юлії Володимирівни, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

на засіданні «10» жовтня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право Нижнику Григорію Петровичу на підставі публічного захисту дисертації «Роль прокурора на завершальному етапі досудового розслідування» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано у Національному університеті «Острозька академія», Міністерство освіти і науки України, місто Острог.

Науковий керівник: Балацька Ольга Романівна, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Національного університету «Острозька академія».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація виконана державною мовою. Робота містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що мають істотне значення для розвитку у галузі права, а саме:

вперше:

- обґрунтовано, що завершальний етап досудового розслідування є самостійною, структурно й функціонально відокремленою стадією кримінального провадження, яка охоплює комплекс процесуальних дій, спрямованих на прийняття одного з передбачених законом рішень щодо закінчення досудового розслідування;
- запропоновано комплексну характеристику завершального етапу досудового розслідування, що поєднує визначення його мети, змісту та процесуальних меж. Такий підхід

дозволив уточнити, що метою цієї стадії є забезпечення реалізації завдань кримінального провадження через ухвалення остаточного й обґрунтованого рішення; зміст становить сукупність процесуальних дій прокурора та органу досудового розслідування, пов'язаних з оцінкою доказів та прийняттям одного з передбачених ст.ст. 283, 284 КПК України рішень; процесуальні межі визначаються часовими рамками, встановленими ст. 219 КПК України, і відокремлюють завершальний етап від подальшого судового розгляду;

- класифіковано функції прокурора на завершальному етапі досудового розслідування, пов'язані з відкриттям матеріалів стороні захисту, а саме: оцінювальну (аналіз достатності доказів), інформаційно-забезпечувальну, організаційно-контрольну, гарантійно-змагальну та процесуально-регулюючу; обґрунтовано доцільність виокремлення кожної з них як елемента реалізації принципу змагальності та належного процесуального управління;

- виокремлено функцію прокурора з протидії процесуальним зловживанням як одну з ключових на завершальному етапі досудового розслідування, що має бути реалізована через механізми процесуального фільтрування, контролю за дотриманням принципів добросовісності та розумності строків;

- доведено безумовний характер повноваження прокурора самостійно складати обвинувальний акт відповідно до п. 13 ч. 2 ст. 36 КПК України, незалежно від формальної позиції слідчого/дізнавача, із кваліфікацією безпідставного оскарження цього права стороною захисту як процесуального зловживання.

удосконалено:

- класифікацію форм завершення досудового розслідування, зокрема доповнено її самостійною формою – звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності;

- характеристику повноважень прокурора при затвердженні обвинувального акта та його скеруванні до суду, з урахуванням як формальних вимог до змісту обвинувального акта, так і контексту дискреційного оцінювання доказів і процесуальних ризиків;

- сутність повноважень прокурора при прийнятті рішень про закриття кримінального провадження або звернення до суду із відповідним клопотанням, зокрема з огляду на необхідність врахування не лише формальних, а й матеріально-правових підстав, впливу інтересів сторін і судової практики;

- підхід до розуміння принципу змагальності як основи забезпечення балансу сторін на завершальному етапі досудового розслідування, з урахуванням ролі прокурора в частині відкриття матеріалів стороні захисту, дотримання строків та реагування на процесуальні зловживання учасниками кримінального провадження;

- пропозиції щодо змін до ст. 293 КПК України – в частині уточнення послідовності дій прокурора при врученні обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування.

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування ролі прокурора як суб'єкта забезпечення внутрішнього процесуального балансу між публічними інтересами та правами особи на завершальному етапі досудового розслідування;

- положення про сутність внутрішнього переконання прокурора як результату аналітичного мислення, логічного оцінювання доказів прокурором за критеріями належності, допустимості, достовірності та достатності;

- пропозиції щодо заборони знищення матеріалів НСРД до набрання законної сили вироком суду, а також надати стороні захисту право звертатися з мотивованим клопотанням про розсекречення таких матеріалів;

- рекомендації щодо необхідності застосування цифровізації кримінального процесу на завершальному етапі досудового розслідування як способу підвищення його прозорості, зменшення маніпуляцій з матеріалами, забезпечення рівності доступу сторін до матеріалів досудового розслідування та фіксації строків дій кожного з учасників кримінального провадження;

- положення щодо ролі прокурора на завершальному етапі досудового розслідування кримінального процесу як важливого інструменту процесуального фільтрування, який має запобігати безпідставному кримінальному переслідуванню та забезпечувати ефективність подальшого судового розгляду.

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами).

Здобувач має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них: 1 стаття у закордонному виданні, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 5 публікацій у збірниках матеріалів конференцій та круглих столів.

Зараховані статті за темою дисертації згідно з вимогами пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами) містять обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків. Всі наукові статті опубліковано в різних випусках (номерах) наукових видань, всі статті у наукових фахових виданнях України мають активний ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier):

1. Нижник Г.П. Роль та функції прокурора при відкритті матеріалів іншій стороні. Право і суспільство. 2024. № 5. С. 748 – 754. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/5_2024/109.pdf.
2. Балацька О.Р., Нижник Г.П. Еволюція інституту відкриття матеріалів кримінального провадження в контексті забезпечення права на захист. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 2/2025. С. 935 – 940. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/141.pdf.
3. Нижник Г.П. Реалізація прокурором принципу змагальності на завершальному етапі досудового розслідування. Юридичний електронний журнал. 2024. № 12. С. 647 – 650. URL: http://lsej.org.ua/12_2024/154.pdf
4. Нижник Г.П. Досвід європейських країн щодо функцій прокурора на завершальному етапі досудового розслідування. Право і суспільство. 2025. № 1. С. 455 – 462. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/1_2025.pdf.
5. Нижник Г.П. Перевірка прокурором законності рішень про закриття кримінального провадження: прокурорський нагляд чи процесуальне керівництво? Науковий вісник УжНУ. Серія Право. № 89: частина 3. С. 404 – 409. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/89-part-3.pdf.

У дискусії взяли участь голова (Колос Михайло Іванович), рецензенти (Стрельбіцька Леся Ярославівна та Шминдрук Ольга Федорівна), офіційні опоненти (Басиста Ірина Володимирівна та Циганюк Юлія Володимирівна) та висловили зауваження:

1. Дискусійним видається твердження автора про те, що у межах кримінального процесу навіть формально допустимі дії сторони можуть набувати ознак зловживання правом, якщо вони спрямовані на блокування, затягування чи викривлення процесу правосуддя (ст. 184). Така позиція загалом слушна й відповідає сучасним тенденціям розвитку процесуального права, проте потребує додаткового обґрунтування під час прилюдного захисту. Насамперед варто чіткіше визначити критерії, за якими формально допустимі дії набувають ознак зловживання, аби уникнути ризику надмірного розширення дискреції прокурора чи суду.

2. У підрозділі 2.4. «Повноваження прокурора при перевірці законності рішень слідчого (дізнавача) про закриття кримінального провадження» автор вказує, що «Згідно зі статтею 36 КПК України, прокурор уповноважений скасовувати незаконні чи необґрунтовані постанови слідчих [68]. Це положення відображає ключову роль прокурора як процесуального

керівника, котрий відповідає за законність та обґрунтованість завершення досудового розслідування. У такому контексті його діяльність має подвійний характер: з одного боку, прокурор забезпечує гарантії дотримання прав підозрюваного, потерпілого та інших учасників провадження, а з іншого – представляє публічний інтерес у переслідуванні кримінальних правопорушень. Баланс цих завдань вимагає від прокурора високої професійної компетентності, критичного мислення та неупередженості» (ст. 107-108). Також на ст. 113 зазначено, що «Його (прокурора – авт.) повноваження в цій сфері є проявом процесуального керівництва, яке вимагає оцінки не тільки формальної наявності підстав, передбачених законом, але й достатності доказової бази, повноти дослідження обставин та відповідності прийнятого рішення правам і законним інтересам учасників процесу. Саме такий підхід забезпечує баланс між публічним інтересом у переслідуванні злочинів і захистом особи від необґрунтованого кримінального переслідування, роблячи прокурора ключовим суб'єктом у гарантуванні законності завершального етапу досудового розслідування». Водночас залишається відкритим питання, наскільки можливо забезпечити реальний баланс між цими завданнями в умовах існуючої правозастосовної практики. Адже розширене тлумачення ролі прокурора може призвести як до підвищення його впливу на хід розслідування, так і до ризику домінування сторони обвинувачення над стороною захисту, що потребує додаткових гарантій процесуальної рівності та чіткіших критеріїв реалізації повноважень.

3. Дисертант справедливо акцентує увагу на проблематиці процесуальних зловживань на завершальному етапі досудового розслідування, вказуючи, що саме під час ознайомлення сторони захисту з матеріалами провадження найчастіше фіксуються випадки затягування процесу (с. 181–197). Запропонована автором ідея законодавчо визначити поняття «процесуального зловживання» та надати прокурорам відповідні засоби реагування на такі ситуації виглядає вагомим внеском у підвищення ефективності процесуальних дій (с. 193–197). Однак залишаються відкритими питання, що стосуються можливих ризиків для принципу змагальності сторін, які можуть виникнути внаслідок запровадження цієї новели. Занадто широке або нечітке визначення поняття «процесуальне зловживання» може становити небезпеку для реалізації права на захист, оскільки будь-яка активна дія сторони захисту ризикує бути кваліфікована як недобросовісна. Для уникнення цього доцільним є подальше дослідження критеріїв розмежування добросовісної процесуальної діяльності й реальних випадків зловживань. Важливо також окреслити перелік дій, які завідомо не можуть вважатися зловживанням, зокрема заявлення клопотань, подання доказів чи оскарження процесуальних рішень. Корисним буде звернення до зарубіжного досвіду, особливо до практики Європейського суду з прав людини, де під час оцінки поведінки сторін застосовується тест пропорційності. Включення таких критеріїв могло б сприяти забезпеченню балансу між ефективністю кримінального провадження та недоторканністю права на захист.

4. У дисертаційній роботі (с. 338–353, 361–373) автор пропонує вдосконалити процедуру вручення обвинувального акта через впровадження офіційного інформування сторін за допомогою зареєстрованих електронних адрес і використання цифрових копій документів із підтвердженням їхньої автентичності. Ця пропозиція є цілком актуальною, адже відповідає сучасним тенденціям цифровізації судочинства, мінімізує можливість зловживань і сприяє забезпеченню належної фіксації факту вручення. Водночас варто звернути увагу на потенційні виклики, які можуть супроводжувати реалізацію цієї ідеї. Серед них: технічна нерівність учасників процесу, адже не всі мають доступ до захищених електронних адрес чи кваліфікованого цифрового підпису, необхідність додаткових гарантій конфіденційності й захисту персональних даних, а також ризик формального підходу, коли факт відправлення документів може визнаватися достатнім без реального доступу сторони захисту до матеріалів справи. У роботі доцільно було б акцентувати саме на цих аспектах і запропонувати можливі механізми їх вирішення: впровадження альтернативних способів вручення документів,

створення протоколів захисту інформації або встановлення правил підтвердження факту ознайомлення зі змістом матеріалів.

5. Відсутня згода із авторським формулюванням, яке має місце у четвертому абзаці анотації. Зокрема, «з'ясовано, що ця стадія прямо не закріплена в КПК України, її існування підтверджується сукупністю процесуальних дій сторони обвинувачення, спрямованих на прийняття остаточного рішення у справі». Бо у попередньому реченні аналізованого абзацу анотації йдеться про таку сукупність процесуальних дій як : «оцінка доказів, відкриття матеріалів іншій стороні, складання або затвердження обвинувального акта, звернення з клопотаннями до суду», які за своєю суттю не створюють наслідку у вигляді «остаточного рішення у справі». Лише закриття кримінального провадження можна вважати таким рішенням і то, якщо воно не буде скасоване, а «складання або затвердження обвинувального акту, звернення з клопотанням до суду» є завершальними лише з огляду першої стадії кримінального провадження, але у жодному випадку не є «остаточними рішеннями у справі». Також очевидно, що у тому із абзаців анотації, де на стор. 5 йдеться про те, що «…оцінка доказів прокурором на завершальному етапі досудового розслідування має вирішальне значення для ухвалення законного обґрунтованого остаточного процесуального рішення» необхідним є уточнення, що йдеться про остаточне, кінцеве рішення для першої стадії кримінального провадження (якщо скористатися авторським підходом та висловленими автором пропозиціями щодо виокремлення нової стадії, то йтиметься вже про авторську другу стадію).

6. На стор. 5 анотації значиться, що «зроблено висновок, що реалізація принципу змагальності на завершальному етапі досудового розслідування забезпечує рівність сторін, а ключову роль у цьому процесі відіграє прокурор. Саме його обов'язок повного й об'єктивного відкриття матеріалів стороні захисту, зокрема НСРД, гарантує дотримання законності, процесуального паритету та справедливості кримінального провадження». Згодом, на стор. 167, 176-179 та інших цей аналіз поглиблюється через огляд правових позицій Верховного Суду тощо. Вже вкотре здобувачам наголошую, що чомусь, випускається із поля зору така із складників проблематики, яка стосується відмежування матеріалів ОРД та НСРД, як і підстав для їх проведення та поводження із ними. Науковці у судових рішеннях ототожнюються матеріали ОРД та НСРД. Маємо фундаментальні праці, де ця проблематика розлоге описана та запропоновано відповідні дороговкази (див. Тагієв С. Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика. Чернігів 2015.; Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: Навчальнопрактичний посібник / Кудінов С. С., Шехавцов Р. М., Дроздов О. М., Гриненко С. О. 3-є видання, розшир. й доповн. Х. 2018. та ін.).

7. Спірною є позиція щодо виокремлення таких завдань дослідження як: проаналізувати судову практику та виокремити типові порушення і процесуальні зловживання на завершальному етапі досудового розслідування та розробити пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині регламентації ролі прокурора на завершальному етапі досудового розслідування, а також оцінити можливості цифровізації кримінального провадження у діяльності прокурора на завершальному етапі досудового розслідування та обґрунтувати пропозиції щодо запровадження електронних інструментів комунікації і документообігу. Такі завдання виходять за межі змісту (плану) дисертаційного дослідження і цілком знайшли своє відображення по всьому тексту роботи, а не є окремими завданнями. Щодо предмета дослідження, на думку опонента, визначення його як такого, що предметом дослідження є роль та процесуальні функції прокурора на завершальному етапі досудового розслідування, а також правові механізми їх реалізації значно його звужує. Правильним є повне ототожнення (співпадіння) предмета дослідження з темою такого.

8. У дисертації ставиться питання протидії процесуальним зловживанням та ролі прокурора й перспектив удосконалення законодавства у цьому напрямку (підрозділ 3.3. дисертаційного

дослідження). Опонент концептуально не погоджується із обраним підходом до використання поняття «зловживання правом у кримінальному процесі» щодо окремих розглянутих питань та створення узагальнених висновків, а також щодо зловживань під час відкриття матеріалів досудового розслідування. Основний мотив опонента полягає в тому, що зловживання правом є соціально негативним явищем, але не тягне за собою будь-якої відповідальності (ні матеріальної, ні процесуальної) і є правомірною поведінкою. Тому, якщо на думку дисертанта маніпуляції (махінації) є під час завершального етапу досудового розслідування і вони мають результатом настання негативного наслідку для того, хто маніпулює процесуальними нормами (наприклад, затягування стороною захисту ознайомлення з матеріалами досудового розслідування при їх відкритті може мати наслідком настання процесуальної відповідальності у формі обмеження часу для ознайомлення, а неявка захисників для процесуальних дій може потягти за собою залучення захисника з Центру БВПД для проведення окремої процесуальної дії тощо), тоді необхідно вести мову про наявну процесуальну відповідальність за такі дії, а це, відповідно, не підпадає під розуміння «зловживання правом». Тому, використаний у дисертації підхід, на думку опонента, є помилковим. Не погоджується опонент з ототожненням реалізації права на захист (позиції захисту) із зловживанням правом, яке викладено на с. 137 дисертації у такому формулюванні, що «право прокурора самостійно складати обвинувальний акт згідно з пунктом 13 частини 2 статті 36 КПК України є належно обґрунтованим як на рівні законодавчої конструкції, так і практичного застосування. Судовий контроль у цьому випадку зосереджений на перевірці законності, обґрунтованості та вмотивованості обвинувачення, а не на формальних деталях його авторства. Будь-які спроби ставити під сумнів таку практику з боку сторони захисту без конкретної шкоди для прав підозрюваного мають бути розцінені як спроба використання процесуального права всупереч його меті, що підпадає під ознаки зловживання процесуальними правами».

9. З тексту роботи зрозуміло, що дисертант ототожнює завершальний етап досудового розслідування із стадією: «обґрунтовано самостійний характер завершального етапу досудового розслідування як структурної стадії кримінального провадження» (с. 2), «обґрунтовано, що завершальний етап досудового розслідування є самостійною, структурно й функціонально відокремленою стадією кримінального провадження, яка охоплює комплекс процесуальних дій, спрямованих на прийняття одного з передбачених законом рішень щодо закінчення досудового розслідування» (с. 26), «завершальний етап досудового розслідування є також заключним моментом у хронології процесу, і водночас самостійною стадією, що має чітке процесуальне наповнення. Він слугує підготовчим етапом до прийняття фінального процесуального рішення на досудовому розслідуванні і виконує функцію перевірки повноти та належності доказової бази, взаємодії сторін процесу, реалізації принципів змагальності та диспозитивності» (с. 37), «саме в межах цієї стадії прокурор здійснює остаточну правову оцінку зібраних доказів, ухвалює одне з процесуальних рішень, передбачених ч. 1 ст. 283 КПК України, та забезпечує реалізацію процесуальних прав сторони захисту» (с. 38), «завершальний етап досудового розслідування є логічним і функціональним підсумком усієї діяльності органів досудового розслідування та прокурора на попередніх стадіях кримінального провадження» (с. 38), «у цьому контексті саме на прокурора покладається ключова відповідальність за остаточну оцінку зібраного у кримінальному провадженні доказового матеріалу. Саме він приймає рішення про завершення досудового розслідування та перехід до наступної стадії процесу – скерування обвинувального акту до суду або закриття провадження» (с. 119) тощо. Але на с. 49 автор зазначає про те, що «з огляду на викладене, завершальний етап досудового розслідування можна визначити як окрему процесуальну фазу, що настає на фінальному відрізку досудового розслідування, під час якої орган досудового розслідування та прокурор виконують дії, спрямовані на його процесуальне завершення способом ухвалення одного з кінцевих рішень», «належне скерування обвинувального акта до суду, як остаточна процесуальна дія сторони обвинувачення у межах строків досудового розслідування, має не

лише процедурне, а й глибинне юридичне значення. Цей акт фактично знаменує завершення досудового розслідування, фіксує готовність прокурора до реалізації обвинувачення в умовах судового процесу та відкриває нову стадію – судове провадження» (с. 141), «одним із найбільш поширених етапів реалізації недобросовісної поведінки сторони захисту є завершальний етап досудового розслідування, а саме – процедура відкриття матеріалів іншій стороні. Саме на цьому етапі адвокати вдаються до маніпулятивного використання процесуальних прав, зокрема шляхом навмисного затягування ознайомлення з матеріалами, подання численних клопотань, оскарження дій слідчого чи прокурора тощо. Подібні дії формально залишаються в межах закону, проте їх фактична мета – відтермінувати завершення розслідування або створити підстави для оскарження дій органу обвинувачення» (с. 187).Для того, що бути стадією кримінального провадження певна його частина має характеризуватися такими самостійними ознаками як: конкретне завдання, своя процесуальна форма, визначене коло учасників, прийняте підсумкове рішення. Виникає запитання: чим окреслена автором стадія завершального етапу досудового розслідування за визначеним колом учасників та прийнятим підсумковим рішенням відрізняється від стадії досудового розслідування? Яким прийнятим підсумковим рішенням тоді завершується стадія досудового розслідування? І про які попередні стадії мав на увазі автор зазначаючи «завершальний етап досудового розслідування є логічним і функціональним підсумком усієї діяльності органів досудового розслідування та прокурора на попередніх стадіях кримінального провадження» (с. 38)?

10. Аналіз змісту додатків до дисертаційного дослідження та змісту роботи встановив, що не всі результати опитування віднайшли своє відображення у тексті дисертаційної роботи. Роботу в цілому та правдивість результатів опитування підсилило б включення питань щодо стажу діяльності, розширення груп респондентів, а не лише прокурорів, встановлення географічної ознаки опитуваних. Також, візуально, запропоновані у тексті зміни до законодавства необхідно було б відобразити у додатку.

Результати відкритого голосування:

«За» **5** членів ради,
«Проти» **0** членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Нижнику Григорію Петровичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради _____ Михайло КОЛОС
(підпис)

Підпис Колоса М.І.
підтверджую
Фахівець Лемешко О.А.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ» 22-24101 КАНЦЕЛЯРІЯ THE NATIONAL UNIVERSITY OF «OSTROH ACADEMY»